

Ilkinji günä hökmünde kolonializm barada

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Ilkinji günä hökmünde kolonializm barada ILKINJI GÜNÄ HÖKMÜNDE KOLONIALIZM BARADA

«Kolonializmiň soňlandyrylmagy» Palestinadan başga ýerde kolonializmiň soňlanandygy üçin amala aşmajak şygardyr.

Surat Edward Saidiň «Gündogarşynaslyk» kitabynyň sahabyndan alyndy

Ýerleşiji kolonializm bilen bir hatarda kolonializm Palestina we palestinalylar üçin görnetin wagşyýanalyk bilen geçginli bolsa-da, kolonializmiň soňlandyrylmagy ýa-da giňden ýaýran anglo-sakson sözi bilen aýdylanda «dekolonizasiýanyň» külli adamzat üçin geçginlidigini aňlatmaýar.

Aslyna seredilende, şeýle çaklama palestinalylaryň «taryhdaky

iň soňky kolonializmiň azaryny çekýändigini» baradaky giňden ýaýran pikire çapraz gelýär. Emma häzir kolonializmiň soňlandyrylmagynyň umumylaşdyrylmagy umumy pikir hökmünde, has dogrusy dünýäniň nämä meňzeýändiginiň fotosuraty hökmünde hödürlenýär.

Kolonializmiň soňlandyrylmagy barada kitaplar çap edilýär, makalalar ýazylýar, konferensiýalar geçirilýär, köpçülikleýin çykyşlarda munuň bilen baglanyşykly şygarlar öňe sürülýär we muny öwretmek üçin uly ýokary okuw jaýlarynyň bilim programmalary üýtgedilýär.

Ýagdaý şeýle bolsa, dünýäniň kolonializmi kowmak üçin ýene bir gezek garaşsyzlyk hereketine girişmegi gerekmi?

Şeýle diýýän «post-kolonialistler» bar:

Ak däl dünýäniň ejir çekýän zady bu gezek medeniýet ýoly bilen kolonializmdir. Çünki aslynda diňe syýasy garaşsyzlyga ýetilipdi, emma indi etmeli zat – kolonializmiň taryhda edenleri we häzirem edýänleri bilen ýüzleşmekdir.

Kolonializm özümizi we dünýäni olaryň üsti bilen gören şertlerimizi bize impozirleýşi we dakysy ýaly milli aýratynlyklarymyzy-da özeninden aýyrady we bizi olardan daşlaşdyrady.

Bilim ulgamlary, medeniýet industriýasy, mediýa serişdeleri arkaly başga nukdaýnazarda özüne garşy göreşilmeli kolonial nukdaýnazar kemala getirildi.

Häli-häzirlere bu gatlagyň ylmy işleriniň agramly bölegi özbaşyna kolonial täsiriň möhüm guralydygy çaklanýan iňlis dilinde ýazylýar we çap edilýär!

THE POST-COLONIAL CRITIC

Interviews, Strategies, Dialogues

GAYATRI
CHAKRAVORTY
SPIVAK

Edited by
Sarah Harasym

Eger gerek bolanda, amerikan ýokary okuw jaýlarynda işläň hindi alymy Gaýatri Çakraworti Spiwakyň sözi bilen aýdanda, «garaşly adamyň gepläp bilmegini» ýola goýmagyň deregne, onuň

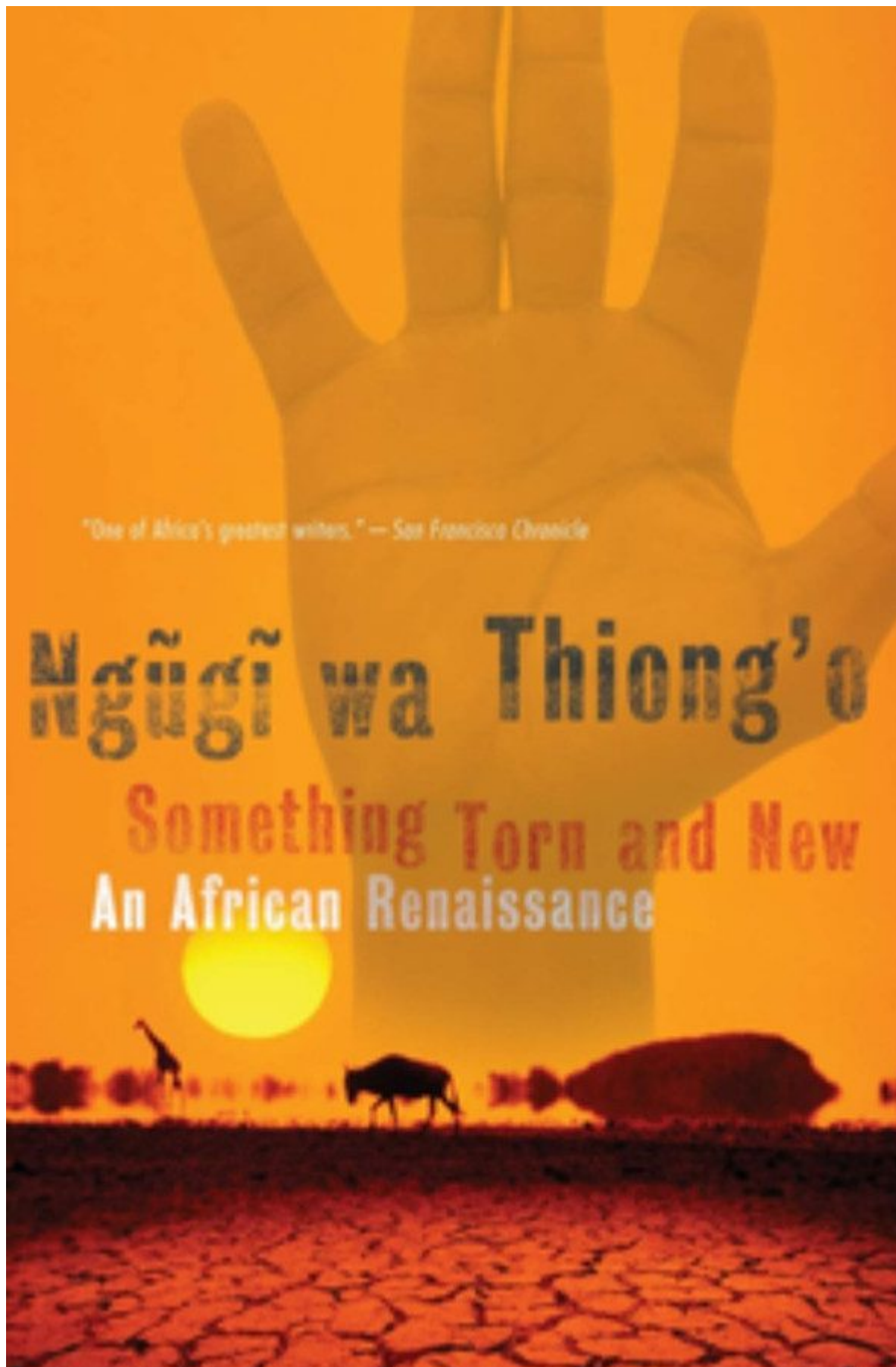
diñe iñlis dilinde, kámahalam fransuz dilinde gepleyändigini eşidýäris. Muña goşmaça onuñ aýdýanlaryny-da ak adamyñ guran ýokary okuw jaýlary we neşirýatlary tarapyndan çap edilýär.

Medeni kolonializmi soňlandyrma hereketleriniñ öňdebaryhy wekili bolan, Gündogar Afrikanyñ meşhur ýazyjysy keniýaly Ngugi Wa Thiongonyñ awtobigrafiýasyndan bu boýunça käbir sapaklary alsa bolar. Ol okadýan Nairobi uniwersitetinde iñlis edebiýatynyñ okadylmagynyñ gadagan edilmegi we munuñ deregne afrika dilleriniñ okadylmagy üçin köpçülikleýin kompaniýanyñ başyny başlady. Şeýle-de, ýewropa teatrynyñ täsirlerinden garaşsyz afrika teatryny kemala getirmek üçin kän işleri etdi. Emma 1999-njy ýylda keniýaly ygtyýarlylar Wa Thiongony tussag etdi we suda çykarylmanka bir ýyl töweregi wagt tussag astynda ýatdy. Şeýle-de, günüñ dowamynda bir sagatdan köp açyk howa çykmagyna rugsat berilmedi. Emma ol tussag astynda ýatyrka-da, ýurdunyñ ygtyýarlylaryna bolan nägileligini aýtdy we iñlis dilinde ýazmazlygy, munuñ ýerine ýerli kikuýýu dilinde roman ýazmagy makul bilip, iñlis «medeni kolonializmine» garşy oppozision işini güýçlendirdi.

Hakyky ady bolan Jeýms Ngugi adyny çalşyrdy. 2002-nji ýylda okatmakdan mahrum edilenden we maşgalasyna basyş edilenden soň sürgün edilen Keniýasyna gaýdyp geldi.

Iki ýyldan soň özüne we aýalyna hüjüm edildi, öýi talandy. Şeýle-de bolsa, ahyrynda Kaliforniýa uniwersitetiniñ deňeşdirmeli edebiýat ugry boýunça professory boldy.

Häzir onuñ ýerli ene dilinde ýazan eserleri öwrenilýär, iñlis diline terjime edilýär, soňra saýlama neşirýatlarda çap edilýär, kitaplary amerikan gazet-žurnallarynda öwülýär.

"One of Africa's greatest writers." — San Francisco Chronicle

Ngũgĩ wa Thiong'o

Something Torn and New
An African Renaissance

Ýogsa-da, häzir eşidýän galmagalymyzyň meňzeşini mundan öň
eşitmänmidik?
Aslynda eşidipdik.

Altmyşynjy ýyllaryň başynda Gana döwletiniň şol wagtky prezidenti Kwame Nkruma «täze-kolonializm» sözünü orta atdy we 1965-nji ýylda «Täze kolonializm – Imperializmiň soňky stadiýasy» atly meşhur kitabyny çap etdirdi.

Leniniň pikiriçe imperializm «kapitalizmiň iň soňky stadiýasy» bolsa, Nkruma üçinem täze-kolonializm imperializmiň iň soňky stadiýasydy.

Şu teoriýa goldanyp, hakykatda kolonializm bazarlary, sosial artykmaçlyklary, eksporty we ösüş maksatnamalaryna gözegçilik edil ömrüni dowam etdiren bolsa, «döwlet baýdagy we BMG-de bir oturgyç bilen» çäklenip galandygy aýdylýan syýasy garaşsyzlyga ýöňkelyän aýyplamalar ýaýrady.

Başgaça aýdylanda syýasy garaşsyzlyklaryň medenuýetiň adyndan ölendigi mälim edimmezden öň ykdysady taýdan ölendikleri mälim edilipdi.

Iki ölüm bildirişinde-de garaşsyzlyga hiçem ýetilmändigi, kolonializmiň geçmişde bolup geçen we hatda şumadam dowam edýän zat däldigini, gaýtam tersine durmuşymyzyň özeninde orun alan soňsuz akymdygy aýdyldy.

Ykdysadyýetden we medeniýetden soň üçünji göreşiň bedeniňi kämilleşdirmek ýa-da belki-de, çaga ýetişdirmek ulgamynda amala aşjagyny kim aýdyp biljek?

Neo-Colonialism

The Last Stage of Imperialism

Kwame Nkrumah

Uly ähtimallyk bilen kolonializmiň şeýle görnüşde ulanylmagy Apostol Paweliň orta atan we Keramatly Awgustin tarapyndan kämilleşdirilen hristian hekaýatyndaky ilkinji günä meňzeýär. Adam atanyň özüni aldamagy netijesinde edilen günä zerarly adamzat jennetden çykarylyp Ýer ýüzüne düşýär we häzire çenli munuň kösenjini, azabyny çekip geldi. Bolan zady yzyna dolap bolmaýandygy we şonuň üçin günälerini ýuwmak isleýänlere beýle mümkinçilik berilmeýändigini üçin adamlar müdimilik kösenip gezmeli bolarlar.

Biziň günlerimizde-de halklaryň azatlygy we garaşsyzlygy ugrundaky hereketleriň netijesi şowsuz hem-de gynandyrjy gutardygyňa, kolonializme hasam köp ölümsizligi we durnuklylygy gazandyrmak hökmanylyga öwrülýär.

Kolonializme garşy göreşmek ýeke tarapyň ýeke kesgitlemesine öwrülip, manysyny kolonializme garşy göreşden alýan taralyň ýaşayşyny kanunlaşdyryp bilmek üçin öli kolonializmi diri saklamak gerek.

Şu boýunça geçmişde kolonializme bakna bolan ýurtda näçd az üstünlik gazanylsa, şol ýurtdan batlanýan kolonializme garşy sesleriň şonça batly çykjakdygyny, näçe üstünlikli bolunsa-da kolonializme garşydaşlygyň şonça az boljakdygyny biljek grafigimize ýüzlenip bileris.

Aýratynam, «kolonializmiň soňlandyrylmagy» Palestinadan başga ýerde kolonializmiň soňlanandygy üçin amala aşmajak şygardyr.

Galyberse-de, kolonializm edil häzir dowam edip duranam bolsa soňlandyrylmaly däl, çünki kolonializmiň soňlandyrylmagyny talap edýänler üçin onuň barlygy özleriniň barlygynyň sebäpkäridir. Şonuň üçinem kolonializmi soňlandyrmak entek-entek amala aşmajak hyýaldir.

Hakykatdanam, kolonializmi soňlandyrandyklaryny aýtsalar ýa-da soňlandyrsalar, siziň pikiriňizçe näme ederler öýdýärsiniz?

Hazym SAGIÝE,

syýasy analitik, žurnalist, ýazyjy.

Penşenbe 09.05.2024 ý. Publisistika